

גיטין לט

משה שווערד

1. גליוני מנחת חן

גמ' הא מני ר"מ היא וכו'. | כלומר אבל רב ס"ל כרבנן
דפליגי אר"מ התם בערכין וסברי דלפעמים אדם מוציא דבריו
לבטלה, ורב נמי ס"ל דאע"ג דאמר עבד זה קדוש אין כוונתו
להקדש אלא להוציאו לחירות, | והנה הא דלא משני נמי אברייתא
דלעיל דאתיא כר"מ, תירץ המהרש"ל דא"כ שוב אינו קדוש אלא
צריך ליתן דמיו להקדש, והדרא הקושיא לדוכתיה גזכרין מאי
עבדייהו.

2. רש"י מסכת גיטין דף לט עמוד א ד"ה הא מני

הא מני ר"מ היא דאמר אין אדם מוציא דבריו - להקדש לבטלה דתניא (ערכין דף ה) המעריך פחות מכן חדש
ר"מ אומר נותן דמיו דאדם יודע שאין ערך לפחות מכן חדש וגמר ואמר לשם דמים הכא נמי יודע שאין עבד
ראוי לא להקרבה ולא לבנין וכיון דבלשון הקדש אקדשיה גמר בדעתו להקדיש דמיו ולומר דמיו עלי.

3. שערים מצויינים בהלכה

דף לט. אין אדם מוציא דבריו לבטלה כו'.
פרש"י להקדש לבטלה | כוונת רש"י
דודאי אנו רואין דאדם מוציא דבריו לבטלה,
אבל בדבר הנוגע להקדש זהיר בו ואינו מוציא
דבריו לבטלה דמתיירא מהקדש. | וכזה מצינו
במס' פסחים (ו.) דכחמץ של גוי שמונח בבית
ישראל בפסח צריך לעשות מחיצה נגדו שלא
יבא ליהנות ממנו, ואם החמץ של הקדש אין
צריך מחיצה דבדיל מינה, והיינו דמתיירא
מזה. | ומצינו במס' שבת (קיג:) שלא יהא
דיבורך של שבת כדיבורך של חול, ועי"ש
בתוס' שיש למעט כדיבור בשבת, והביאו כן
בשם המדרש, והיינו משום דשבת מיקרי קודש
דכתיב (תשא לא-יד) "ושמרתם את השבת כי
קודש היא לכם". ובירושלמי דמאי (ריש פ"ד)
איתא נמי אימת שבת על עם הארץ ומתיירא
לשקר, והיינו משום דאיכרי קודש.

4. חדושי הר"ן על גיטין דף לט/א

הא מני ר"מ היא דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה. וא"ת ואכתי נימא דליהוי עם קדוש קאמר כרב והרי
לא הוציא דבריו לבטלה, י"ל דס"ל לר"מ דמדקאמר לשון הקדש ולא אמר לשון שחרור לא הוציא לשון
הקדש לבטלה ודמיו עליו קאמר, וא"ת ונימא דלדמיו הקדישו והרי הוא קדוש לדמיו קאמר דלישנא הכי משמע
טפי, י"ל דכיון דמשום אין אדם מוציא דבריו לבטלה אתי' עלה אין לך בו אלא פחות שבהקדשות דהיינו דמיו,
א"נ דליפות כחו של הקדש דיינינן הכי שאם ימות יהא חייב באחריותו:

5. הלכה ברורה

דף לט. גמרא. וכן הוא שהקדיש עצמו - עושה ואוכל, שלא הקדיש אלא דמיו.

ציון א. המקדיש את עצמו - לא הקדיש אלא דמיו, והרי הוא חייב בדמיו עצמו, ומוותר לו לעשות ולאכול, שהרי לא נתקדש גופו כעבד. (רמב"ם ערכים וחרמים ו, כ)

המקדיש את עצמו

הרמב"ם פוסק את ההלכה שבכרייתא בסוגייתנו, ומקשה בעל משנה למלך שלפי המבואר כאן לא נאמרו דברים אלה אלא בשיטת רבי מאיר ואין הרמב"ם פוסק כמותו. בעל אור שמח מסביר שהרמב"ם פוסק בענין זה כרבי נתן אשר אימור במסכת נזיר (דף ט, א"ב) שכאשר מוכחא טובא מלשוננו שמתכוין לנדור - מועיל לאסור ואין אומרים שמוציא דבריו לבטלה.

כך פוסק הרמב"ם בהלכות נזיר (א, י) לגבי האומר: "הריני נזיר מן הגרוגרות", שאסור בהן ואינו נזיר, והוא הדין בסוגייתנו.

אכן, צריך לפרש לפי זה שהגמרא כאן שתולה את הדין של המקדש עצמו במחלוקת רבי מאיר וחכמים, כוונתה לחכמים אשר חולקים גם על רבי מאיר ואף על רבי נתן, אולם הרמב"ם אף על פי שאינו פוסק כרבי מאיר - פוסק כרבי נתן שפעמים שדבריו נתפסים, והיינו כאשר מוכח שמתכוין לאסור או לתת דמים להקדש.

6. חדושי הרמב"ן על מסכת גיטין דף לט/א

הכא בשערו העומד ליגזוז קא מפלגי. פי' ונהנה בו בעוד שהוא מחובר בראשו ולא גזזו, והמפרש בשתלשן ועשה ממנו נפה וכברה, לא אמר כלום, דא"כ הו"ל תלוש ומועלין בו, ואע"פ שהוא מחובר בשעת הקדש אין הולכין אלא אחר נהנה, וכן בגדולי אילן למ"ד יש מעילה בגדולין הבאים לאחר מכאן אע"פ שהיו מחוברים מועלין בהם, וה"נ אמרינן במעילה (י"ג א') בדש קלעינין בשדה הקדש משום דאבקא מעלה להו ואע"פ שהיה קרקע עולם משעה ראשונה, וכן כתוב בספר הישר:

7. גליוני מנחת חן

שם אלא דכולי עלמא עבדא כמקרקעי דמי והכא בשערו העומד ליגזוז קמיפלגי. מר סבר כגזוז דמי ומר סבר לאו כגזוז דמי. כתבו הראשונים, שאף על פי שהקדיש בעודו מחובר אם נתלש אחר כך מועלין בו, ולא אזלינן בתר שעת ההקדש אלא בתר שעת המעילה, וכדאיתא במעילה (יג). "הדש קלעילין בשדה הקדש מעל, והא בתלוש בעינן, אמר רבינא ש"מ אבקה מעלי לה". הרי שאם כעת זה תלוש מועלין. וכאן מדובר כשהשער עדיין מחובר, (רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ח"י הר"ן). ויש שכתבו, שכאן מדובר בתלשן ועשה ממנו נפה וכברה, (מאירי).

8. חדושי הרשב"א מסכת גיטין דף לט עמוד א

והכא בשערו העומד ליגזוז קא מיפלגי. כלומר ונהנה בו בעודו מחובר בראשו אבל אחר שנתלש לכו"ע מועלין בו אף על פי שהקדישו כשהוא מחובר שאין הולכין אלא אשעת הנאה, וכן נמי בגידולי אילן למ"ד יש מעילה בגידולין אף על פי שהן מחוברים מועלין בהם, והכי איתא (בתמורה) [במעילה י"ג א'] דאמרינן התם הדש מלעין

בשדה הקדש מעל ופרכי' והא אין מעילה בקרקעות ואמרינן זאת אומרת אבקה מעלה להו אלמא כיון שבשעה שנהנה ממנו הוי תלוש אף על פי שהיה בשעת הקדשו קרקע עולם מועלין בו וכן כתוב בספר הישר.

9. חדושי הרשב"א מסכת גיטין דף לט עמוד א

אמר עולא אמר ר' יוחנן המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור. וכן הלכתא, ואף על גב דאמר שמואל דאינו צריך גט שחרור לא קיי"ל כותיה חדא דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ועוד דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, ואמימר וכולהו אמוראי דלקמן הכי סבירא להו, ודרשא דעבד איש מוקמינן לה לעבד שיש לרבו רשות עליו מילתו מעכבת את רבו מלאכול בפסח אי נמי כדדריש לי' בשילהי החולץ (מ"ח א') אליבא דר"ש בן אלעזר עבד איש אתה מל בעל כרחו ואי אתה מל בן איש בעל כרחו.

10. גליוני מנחת חן

שם אלמא אמר אמימר המפקיר עבדו ומת אותו העבד אין לו תקנה, דאמימר קשיא. הקשה החתם סופר הרי יש לחלק בין מפקיר עבדו ומת שאין המיתה כורתת לגמרי רק בצירוף ההפקר, ובזה אין המיתה יכולה להפקיע רק האיסור, ובין גר שמת, שמיתת הגר כורתת כריתות שלימה גם בממון וגם באיסור.

11. אז ישיר- חג הפסח [ע' שכב-ג]

מחלוקת רב ושמואל לשיטתם בדין שחרור עבדים בספר הררי קדם (ח"ב ע' ר"ט) מביא שיש מפרשים שרב ושמואל נחלקו לשיטתם, וז"ל:

ובעיקר מחלוקת רב ושמואל, אם אומרים מתחילה עו"ז או עבדים היינו, היה רגיל רבינו לומר בשם אחרים, דרב ושמואל אזלו לטעמייהו דהנה רב ס"ל בגיטין (ל"ח ב') המפקיר עבדו צריך גט שחרור, והיינו שאף שפקע הקנין ממונ, עדיין הוא עבד בהקנין איסור, והוא אסור בבת חורין, ושם עבד עליו, ולשיטתו לא היה די במה שגאל ה' אותנו בגאולה הגשמית בקנין ממונ, שעדיין היה צריך לגאול את נפשם מעומק שעבוד הנפש מהקנין איסור, וזהו ע"י שעכשיו קרבנו המקום לעבודתו, אך שמואל לטעמיה דס"ל בגיטין (ל"ח א') דהמפקיר עבדו אינו צריך גט שחרור, דבזה שפקע ממנו הקנין ממונ, הוא נעשה בן חורין לגמרי גם בקנין איסור, והוא מותר בבת חורין, הנה לטעמיה הרי מיד שיצאו מתחת סבלות מצרים בהקנין ממונ, הם נקראו גאולים בין בגופם ובין בנפשם, וכלל ישראל נמשך אחרי ה' ונהיו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

כלומר, בעבדות עצמה ישנם שני היבטים, שעבוד הגוף, הדומה לקנין ממונ שיש לאדון בעבדו, ושעבוד הנפש שישודו באי הכרת הקב"ה כאדון העולם, ושעבוד זה דומה לקנין האיסור שיש לאדון על עבדו.

לדעת רב אין די בהפקר גופו של העבד בכדי לבטל את שני ההיבטים, כי גם לאחר ההפקר אין הוא נחשב כבן חורין גמור עד שיקבל גט שחרור, שקנין איסור שבו אינו תלוי בקנין גופו, ובדרך דומה אפשר לומר שלא היה די להם לישראל שפרעה ישחרר אותם מן העבדות וישלח

אותם מארצו, אלא בכדי להיות בני חורין גמורים היו זקוקים לקבלת התורה ולקבלת עול מלכות שמים, מעין גט שחרור.

אולם לפי שמואל הסובר שהמפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שחרור, ועצם ההפקר משחרר את העבד לחלוטין ומנתק את כל חלקי השעבוד כי קנין האיסור שבו תלוי בקנין הגוף, הרי שאף בני ישראל נחשבו גאולים לגמרי כשפרעה שחרר אותם ושילח אותם ממצרים, והם מרצונם נמשכו אחרי הקב"ה וביקשו להיות עבדי ה'.

ולפי זה, החובה לסיים בשבח מתייחסת לזמן שנחשבו ישראל לגאולים, ולפי רב לא נחשבו גאולים כשפרעה שילח אותם מארצו, אלא דווקא כשנכנסו תחת כנפי השכינה וקיבלו עול מלכות שמים, וע"כ מתחיל בגנות במוה שהיו עובדי ע"ז, ומסיים בשבח במה שקרבנו הקב"ה לעבודתו, ואילו לפי שמואל מתחיל בגנות באמירת עבדים היינו, כי העבדות כוללת את שני ההיבטים, ומסיים בשבח שיצאנו ממצרים, כי היציאה ממצרים היא שהוציאה את בני ישראל מעבדות לחירות כמו ההפקר המוציא את העבד לחירות.

12. הגדת אור החמה מהדורה חדשה ע' צ"ז

גם כאן רצה הקב"ה להתחיל את קנינו בנו בתורת עבדי ד' ע"ז שצוה אותנו כשעדיין היינו ברשותו של פרעה וממילא חל קנינו בשעת היציאה, ואם ה' מתחיל רק לאחר חצות היה חסר כל הקנין הנ"ל שהרי כבר שוחררו מעבדות פרעה, ואף דעכשיו שאנו אוכלים את המצות זכר לחירות וה' מסתבר דזמן אכילתן תהא לאחר חצות, מ"מ אפשר דהטעם הוא משום דכל אדם חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ולכך נכלל גם פרט זה בתוכו, והיינו שעושה כאילו הוא עכשיו יצא והיינו שעושה את האחר חצות כאילו ה' לפני חצות זה.

13. תוספות מסכת גיטין דף לט עמוד א ד"ה קטנים כל

קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן - דאין להן יד לזכות בעצמן וכן בפרק מי שמת (ב"ב קנו:) גבי פלוגתא דזכין לקטן ואין זכין לגדול ואף על גב דאית ליה זכיה במציאה כדאמרינן בהניזקין (לקמן נט:) היינו מדרבנן מפני דרכי שלום והכא לא שייך ההוא טעמא וא"ת בפרק לולב וערבה (סוכה מו:) אמר לא ליקני איניש לולבא לינוקא בי"ט ראשון דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני וליכא למימר דהתם בפיקה כגון צרור וזרקו אגוז ונוטלו דהא בפ"ק דקדושין (דף כב:) בההוא עובדא דא"ל שלוף לי מסנאי משמע דהוה בו דעת וקאמר התם איכא דאמרי קטן הוה וי"ל דדעת אחרת מקנה אותן שאני.

14. ספר קצות החושן על חו"מ סימן רלה

והנראה לענ"ד דודאי בתוס' הוכיחו שם ר"פ התקבל דקטן זוכה כשדעת אחרת מקנה אותו אלא דהרמב"ם סובר דהא דזוכה קטן כשדעת אחרת מקנה אותו הוא גופה מדין זכיה דזכין לקטן, דהא כתב ז"ל: יראה לי שהקטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע תעמוד בידו אעפ"י שאין ממכרו בקרקע כלום, שהקטן כמו שאינו בפניו הוא וזכין לאדם שלא בפניו עכ"ל. ואי כדברי מוהרי"ט דהוא משום דעת אחרת מקנה מה זה שכתב שהקטן כו' וזכין לאדם שלא בפניו. אלא נראה דהרמב"ם (שם פכ"ט מהלכות מכירה הל' יא) סובר דהיא גופה דמהני דעת אחרת הוא מדין זכיה שהנותן זוכה לו והנותן גדול, ואע"ג דבעלמא לא מצי נותן גופיה לזכות למקבל אלא צריך מקבל בעצמו לזכות או ע"י אחר, **הכא שקטן בעצמו זוכה אלא שאין לו דעת ומש"ה אינו זוכה במציאה, אבל היכא דאיכא דעת נותן הנותן בעצמו זוכה לו.** ועמ"ש בסי' רמג (סק"ז) דה"ה בגדול כשאינו מתכוין וכגון שסבור שלו הוא דכה"ג בהפקר לא קני, ודעת אחרת מקנה מהני דעת נותן והוא מצד זכיה וע"ש, וה

15. דבר יעקב מסכת גיטין דף לט עמוד א

טן] בא"ד - וי"ל דדעת אחרת מקנה אותן שאני - הפנ"י מקשה מהמשנה [ב"ב דף קנו ב] שר' יהושע סובר שיש זכיה לקטן, כיון שאינו יכול לזכות בעצמו, וקשה שבדעת אחרת מקנה הקטן קונה בעצמו. וכבר הקשו כן התוס'

[להלן סה. ד"ה צרור] ותימצו ששם מיירי בקטן שלא הגיע לגיל צרור וזורקו אגוז ונוטלו, וכ"כ הפנ"י. עוד תירצו שמייירי שם בקנין חליפין וקטן אינו מבחין בקנין זה.

הש"ך [רמג - ו] מקשה מה הסברא לחלק בין דעת אחרת מקנה לאין דעת אחרת מקנה, דאם הקטן זוכה במתנה הרי שיש לו כח לזכות, א"כ למה לא יזכה במציאה.

הקה"ח [רלה - ד] מביא המ"מ שכתב שמהני דעת אחרת מקנה מדין זכיה, ומבאר הקה"ח שהמקנה מזכה לקטן הקונה דעת כדי לזכות. ומקשה הקה"ח דאם זכיה מטעם שליחות, יהיה קשה דאין שליחות לקטן.

וכתב הקה"ח שהתוס' חולקים על המ"מ ואינם מפרשים שדעת אחרת מקנה הוי מדין זכיה, ומש"ה גם אם זכיה לקטן הוי מדרבנן, בדעת אחרת מקנה הקטן קונה מה"ת. וכן מוכח מהתוס' [להלן סה. ד"ה צרור] שהקשו למה צריך זכיה לקטן הרי הקטן זוכה בעצמו כשדעת אחרת מקנה. ולפי המ"מ ליכא קושיה דמה שהקטן זוכה בדעת אחרת מקנה הוי מדין זכיה לקטן.

ובשי"ר' שמואל [ב"מ דף כב. סימן יז] מקשה [על ביאור הקה"ח במ"מ] מה שייך זכיה על כוונה ודעת, הרי בודאי שדעת וכוונה לקנות צריך שיהיה אצל הקונה בעצמו. **והסברא שמהני דעת אחרת מקנה, מבארים הגר"ש והקה"י [בבמות סימן ל - ז] שמהני כיון שהמקנה עושה מעשה ההקנאה דהיינו העברת הבעלות לקונה, ובכה"ג א"צ שיהיה אצל הקונה דעת לקנות וסגי שיהיה לו רצון לקנות, ולקטן יש רצון וחסר לו דעת.**

הבית אהרן מבאר הטעם שדעת אחרת מקנה עדיף, משום שיש חילוק בין קנין לזכות מהפקר לבין קנין לקנות מחבירו, דהזוכה מהפקר צריך ע"י הקנין לעשות תרתי, להפקיע זכות משאר אנשים, וגם לייחד החפץ שיהיה קנוי לו, משא"כ במתנה שצריך רק לייחד החפץ שיהיה קנוי לו, וא"צ להפקיע משאר אנשים, כיון שבל"ה הנותן אינו רוצה לתת לאחר, ומש"ה בזה סגי בידו של קטן.

16. דבר יעקב מסכת גיטין דף לט עמוד א

יב[אבא שאול אומר גדולים קנו עצמן בני חורין קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן - כיון שאין לקטנים יד לזכות בעצמם. ולהלכה פסקו התוס', הרי"ף והרמב"ם כמו אבא שאול. וכ"פ הטור [יו"ד סימן רסז]. ומביא דכתב הרמ"ה גר שמת והניח עבדים קטנים, ושום אדם לא זכה בהם עד שהגדילו, אין להם תקנה שבמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו שהרי כל הקודם יכול לזכות בהם, וכי גדלי אף על פי שפקע ממונא, איסורא לא פקע השתא, דאין עכשיו מיתת אדון שיפקיע איסורא מינייהו.

הב"י חולק וסובר שבשעה שגדל, הוא זוכה בעצמו מחמת מיתת רבו כאילו באותה שעה מת רבו. ומבאר הקו"ש [ח"ב סימן כח] שהם נחלקו בגדר מיתת האדון, הרמ"ה סובר שמעשה המיתה היא המתרת ואינה מתרת אלא בשעתה [וכ"כ הט"ז רסז - לה], והב"י סובר שההיתר הוא מה שהאדון הוא מת, והרי גם אח"כ הוא מת. עוד י"ל דהב"י סובר שההיתר הוא מה שאין לו אדון והרי גם עכשיו אין לו אדון. וכ"כ האמרי משה [סימן כד - יז הובא להלן אות טז] דמה שאין בעלים לעבד הוא המתיר.

=====

17. רש"י על גיטין דף לט/ב

נתייאשתי - לשון הפקר הוא:

18. תוספות על בבא קמא דף סו/א

כיון דבאיסורא אתי לידיה. **מכאן משמע שיאוש אין כהפקר גמור** דא"כ אפי' בתר דאתא לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר והא דאמר בהשולח (גיטין דף לט:) נתייאשתי מפלוני עבדי דלא בעי גט שחרור אי אמרי' המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור לא משום דכי מתייאש הרי הוא מפקירו דאי יאוש הוי הפקר א"כ אפי' אתא לידיה באיסורא כיון שמפקיר זכה בהן אלא התם היינו טעמא דכי היכי דבהפקר אין צריך גט שחרור לפי שאין רשות לרבו עליו ה"נ כשנתייאש אין לרבו רשות עליו:

19. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב נתיאשתי מפלוני עבדי. פרש"י לשון הפקר הוא. וכ"כ רש"י לעיל (לח. ד"ה יאוש) דיאוש הי' הפקר. וכן פרש"י במס' ב"מ (כא. ד"ה מצא פירות). ועי' במחנה אפרים (זכיה מהפקר סי' ז) שהביא מתוס' במס' ב"ק (סו. ד"ה כיון דבאיסורא) דיאוש אינו כהפקר גמור, דא"כ אפי' בתר דאתי לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר, והא דאמרין כאן נתיאשתי מפלוני עבדי דלא בעי גט שיחרור, לאו משום דכי מתיאש הרי הוא מפקירו, אלא טעמא דכי היכי דבהפקר א"צ גט שיחרור לפי שאין רשות לרבו עליו, ה"נ כשנתיאש אין לרבו רשות עליו.

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף לט עמוד ב

יאוש והפקר

נתיאשתי מפלוני עבדי. האחרונים (קצוה"ח ונתי"מ) יסדו לן חילוק בין הפקר ליאוש. דהפקר יצא תיכף משהפקיר מרשות הבעלים, ואילו יאוש לא יצא מרשותו עד דאתי לרשות זוכה. ונפקא מינה כשחוזר בו, בהפקר צריך קנין חדש אבל ביאוש יכול לחזור כל זמן דלא זכה בו אחר.

והנה הקצוה"ח (ר', ה') כתב דהנותן חצירו לראובן, והניח שטר המתנה בתוכה, דלא קנה ראובן. דדוקא בגט ובשיחרור דלא בעינן שיזכה בשטר אלא די בנתינה, ואפי' כתבו על אסוה"נ כשר, מהני נמי חצירו וגיטו באכ"א. משא"כ בשטר מתנה צריך שיזכה בו המקבל וכל שלא עשה בו קנין לא קנה החצר. והקשו לפ"ז איך זוכה העבד כשאומר "נתיאשתי מפלוני עבדי" הרי ביאוש לא יצא מרשותו עד דאתי לרשות העבד, והעבד אין לו זכיה כל זמן שעדיין הוא בבעלות האדון. וזהו ממש כמו השטר שהניח ברשות הנותן. וי"ל דהנה רש"י כתב "נתיאשתי - לשון הפקר הוא". ולראשונה כתב זאת כאן. דאילו לעיל ל"ח. כתב "יאוש ה"ה כהפקר" היינו שכשיצא מרשות האדון דינו כהפקר. אבל כאן כתב שהוא לשון הפקר. ואולי כוונתו ליישב זאת דבעבד שאני ויאוש דינו כהפקר. ועיין.

21. שו"ע חו"מ סימן קצ

(ב) בכסף כיצד, מכר לו בית או שדה ונתן לו כסף שוה פרוטה, קנה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. ואפי' נתן לו הכסף על מנת שיחזירוהו לו, קנה:

22. מאירת עינים /סמ"ע/ על חו"מ סימן קצ

(א) ונתן לו כסף שוה פרוטה. דפחות מפרוטה אין חשיבות לקנות בו ואיירי דוקא כשנתן לו השוה פרוטה על דמי הפרעון והשאר זקף עליו במלוה או לא עייל ונפיק אזוזי וע"ד שנתבאר בסי' זה בס"י וקיצר כאן וסמך אמ"ש אחר זה או כשכל שיווי המקח אינו אלא פרוטה אבל אין לומר דלא איירי כאן בכסף שנותן בשביל שיווי המקח אלא שנותן לו פרוטה שבפרוטה זו נשתעבדו זה לזה זה לקנות וזה למכור ושאינ' א' יכול לחזור בו דומיא דקנין שטר וחזקה וק"ס דז"א דהא קנין כסף נלמד משדה עפרון וכסף הנזכר בשדה עפרון הי' דמי שווי השדה ועפ"ר:

23. טורי זהב על חו"מ סימן קצ

סעיף ב' שוה פרוטה מ"ש סמ"ע סק"א דכל שלא נתן בתורת שווי מקח אינו קונה לא הבנתי דבריו דהא כ' רמ"א סי"ז באמר ערבוני יקון קנה הכל. ועוד הא גם גבי קנין דאשה בכסף נלמד מעפרון כמו דאי' ריש קידושין וזה פשוט דבאשה קונה אותה דרך נתינה לחוד לא בתורת שיווי מה שהוא שוה:

24. ספר אבני מילואים סימן כט ס"ק ב

ולענ"ד נראה דברי הסמ"ע דכסף היינו מדמי שיווי המקח דרש"י בפ' הלוקח עובר [בכורות יגא] בהא דאמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות דיליף מדכתיב ונתן הכסף וקם לו ויליף הדיוט מהקדש והתם במעשר שני כסף חילול הוא משיוי המעשר, וכן לפי מ"ש בשטה מקובצת פ' הזהב [מזב, טעמא דר' יוחנן משום דרוב קנינים בכסף כדכתיב אוכל בכסף תשכירני ע"ש והוא כסף שיווי א"כ ה"ה כסף דקרקע דהוא כסף שיווי וכן בעבד עברי דנקנה בכסף בקידושין (ידב) ויליף שם מאמה העברי' דנקנית בכסף מדכתיב והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ופי' ר"ת וכשם שקונה עצמה בכסף כך נקנית בכסף ע"ש וע"ש ריטב"א בחידושיו (דף ט"ו), וכיון דכסף שקונה עצמה ודאי כסף שיווי דהוא גרעון כסף לפי השנים ה"נ כסף שנקנה נמי כסף שיווי וכן לפי מה שפי' רש"י דלפינן מוהפדה כיון דקונה עצמה בגרעון כסף א"כ נקנית היתה בכסף ע"ש וכיון דגרעון כסף שיווי, כסף שנקנית נמי כסף שיווי:

וכן נראה פ' השולח (דף ל"ט) גבי נתייאשתי מפ' עבדי כו' או בכסף או בשטר והאי פקע ליה כספי' ע"ש.
ולפי דעת הב"ח וט"ז דאשה דנקנית אינו מכסף שיווי אלא מכסף קנין א"כ בנתייאשתי מפ' עבדי נהי דפקע לי' כספי' ליקני בכסף כמו באשה ומשמע מזה דכסף לא מהני אלא כסף שיווי ומשום דבאשה נמי שייך כסף שיווי וכמ"ש מדברי הרא"ש, ולכן נראה עיקר כדברי הסמ"ע דכסף שקונה היינו היכא דנותן לפרעון או לתחלת פרעון בזה הוא דקונה:

25. דבר יעקב מסכת גיטין דף לט עמוד ב

האבנ"מ מביא מכאן ראיה לסמ"ע, דבשלמא לפי הסמ"ע שכסף הוא שווי מובן שאחרי שפקע ממונו אינו יכול לתת שוויו, אבל לפי דעת הט"ז שכסף הוא מעשה קנין, למה לא יועיל לענין הקנין איסור.
הגרש"ש [קידו' סימן ב ד"ה והא] דוחה שכוונת הגמ' שכסף הוא קנין בממון, אבל אם פקע הממון לא מהני קנין כסף, דדוקא באשה הוא גזה"כ שמהני כסף, ולא בשאר איסור.
הקה"י [קידו' סימן י - א] דוחה שכוונת הגמ' ששחרור בכסף אינו בגדר מעשה שיחרור אלא בגדר מכירה שהאדון מוכר העבד לעצמו, וכיון שהוא מדין מכירה ממילא שייך רק כאשר יש לרבו קנין ממון בעבד, אבל כאשר פקע כספיה ונשאר קנין איסור, לא שייך מכירה. וכן מפרש הדב"א [ח"א סימן לט - יד].

האמרי משה [סימן כד עיין לעיל לח: אות טו] דן האם עבד שמשחרר ע"י כסף הוא גדר של מכירה לעצמו או גדר של מעשה שיחרור כמו שיחרור בשטר. והאמר"מ [אות יג] רוצה להוכיח מכאן שהווי גדר של מכירה, ולכן כשפקע כספו לא שייך מכירה, אבל אם הוא שיחרור למה לא יועיל לקנין האיסור לחוד. וסיים ויש לדחות. ונראה כוונתו דאפשר לדחות כמו הגרש"ש שכסף הוא קנין בממון ולא באיסורא.

26. גרש ירחים מסכת גיטין דף לט עמוד ב

(רפז) בגמרא אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרבא כו' אפיתחא דבי תפלה. אפשר להמליץ מה שזכרו בי תפלה, ופירש"י (ד"ה דבי תפלה) בית הכנסת, [1] הוא על פי מה שמבואר לעיל (לח, ב) דרבי אלעזר שיחרר עבדו להשלימו לעשרה, ונראה דאינו מצטרף רק אם יהיה בן חורין גמור, אבל במעוכב בגט שחרור לא מיבעיא להתוספות (מ, א ד"ה אותו) דמותר בשפחה דודאי אינו מצטרף, אלא אפילו לפירש"י (ד"ה אין לו תקנה) דאסור בשפחה ובבת חורין, על כל פנים לא הוי ישראל גמור ואינו מצטרף למנין, ואם כן רבי אלעזר ששיחרר עבדו להשלימו לעשרה, אי סבירא ליה דצריך גט שחרור, ע"כ היה שם סופר ועדים לכתוב השחרור, או דס"ל בכסף אין צריך גט שחרור וכסף גומר בו, ואפשר שנטל פרוטה בעדו כדי שיופדה בכסף, והשתא נפקא מינה אפיתחא דבי תפלה אם חסר אחד למנין, איכא נפקא מינה, אם כסף גומר שפיר יכול בקל ליתן אחד פרוטה בעדו שיופדה בכסף, או בקנין סודר דהוי ככסף, מה שאין כן אי בעינן גט שחרור, ואין הסופר כאן, כשילכו אחר הסופר יצטרף הסופר ולא יצטרפו לעבד כלל, ואם כן אפשר שהיה מעשה בפועל, [2] או דנפקא מינה בהזדמנות הענין כך, ואם כן יפה נדרשת המליצה, על מציאת השאלה בבית התפלה, והיא מליצה נכבדת ודו"ק:

• שערים מצויינים בהלכה

לצרף הסופר ולא יצטרפו להעבד, או מיירי
שעמדו סתם בחוץ, ודנו כענין אם יודמן דבר
כזה.

בית

מערכת א-1

האוצר

מז 98

אמר אני הראשון בסקילה כי הוונת שאינני אומר סתם את הדין הראשון בסקילה והשני בחזק דרך המלך רק, אומר אני סייעתא דתמידי לי כי אצל אינני מחליט שכן הוא:

דבר לפי המנהג בספר תלמוד הבבלי על כל דבריהם ומעשיהם המעלה הנחלים להתבונן על כל דבריהם ומעשיהם שאין הם המדברים והמשיקים בזה פלגם רק כח חלקי אגף בהם וכל המדברים כשם וזהו מהי' את כלם הוא העשה חיל הדבור וכל המעשים כשם ד' שפתי תפתח ונתת פיה יתכן ג' כה הכנה לשון אומר אני סייעתא דתמידי אל דבורי שלא הוא בחכמתו ובחכמתו הוא האומר והמשיג שיהיה הוא כי רק כח חלקי אגף כי הוא בסכנה הקדושה האחרת את כל המדברים ונקראת אני כעוד בחכמת האמת ופי' חוש' שיהיה (דף מ"ה ע"א) על אני וזה כשישנה נא הוא האומר את המדברים והוא פניו הלשון אומר אני דרוק ופי' טובה (ד' ג' ע"א) אחר עליו על הכל כשה' שמו בשמות בית האברהם אחר כי אם אני כח הכל כחן כי ויבט' חוש' הי' בשמו של הקב"ה אם אני כחן כי כ'ו שאני חזק בבית הה וסכינה שד' ט כחור קיים ויטא הכל כחן כי ע"ל. ולפי דברתי הקדושים יובן ביותר פניו הלשון אם אני כחן כי סייעתא דתמידי הקדושה נקראת אני ותבנית המדברים כשפונן אם אני כחן סייעתא דתמידי הקדושה כחן הכל כחן וזה דבר רחוק לה בחזק לשון שר' וסכינה' שד' ט כי ופי' בפסקא פסקה י"ד ר' אהרן פתח אני ד' הוא שמי וכדאי' לאחד לא אכן ותלתי לפסילים. אני הוא שמי ע"ל. ואין לי חזק כי לפי האל ששם אני הוא שם שכינה כחור ית' ושיק' סוגת דבר הפסקא דבריה ג' במ"א וא"כ. ופי' מה דמוח קל' משם שנה (דף כ"ו ע"א) דבריה הי' לי התייחסות מה לרשעים ע"ש רמזר רבי דוד מרד מחבר דרש' טיטור' דודו ט' ופי' טובה (דף כ"ו ע"א) שיהיה דבר דבר ודבר דבר דבר כדור ט' אני חזק ביותר פניו הלשון אומר אני סייעתא דתמידי אל המדברים הקדושה ופי' הנקראת אני ובטעם דבר' המכונה הקדושה מתייחס לרד ופי' פסחים (דף ק"ו ע"א) לרד מחזור מלמד ששנה עליו שכינה וא"כ אחר שירה מחזור לרד מלמד שאמר שירה וא"כ שירה על שכינה והייט כג"ל דקס דוד שחזקתא הוא פלגו מורס על המכונה הקדושה המתייחסת לרד ודוד הוא מרכבה לה ובטעם בחכמת האמת ופי' לרד מחזור מורס שד' המראה המכונה חתלה וא"כ המחזור והשירה ט' והארכתי בזה במ"א וא"כ וכמונה מה עלמו של רבי באומר אומר אני הנה לפי דרש' מ"ש כה נם לרשעים באומרו ואני תפלה ובטעם בחכמת האמת דקס אני דואני תפלה רחוק על המכונה הקדושה ולפי לא אחר ואני מתפלל רק ואני תפלה ובטעם בחכמת האמת:

דבר כמו שלא נמצא שניות לישן אומר אני לשם אחד מן המכונים רק לרבי וזהו דבר של חידוש קל' הכה נמצא עוד דבר של חידוש והוא כי כחזוהי לי שכלל המקרא לא נמצא שניות אומר אני וזהו פסם אחת בתהלים פ"ה רחש לבי דבר טוב אומר אני חפשי לחלק לשוני טע סופר מחר וזהו טעם כי ספר תהלים נכתב בדו"ק על ענינים פחדים וע' הקדמת הראשונים בפי' תהלים וע"כ י"ל דמקרא זה רחוק בדו"ק על רבי ודבור המעשה של דברים שבע"פ הי' אחת רשאי לומרם בכתב ורבי חיבר המעשה משום פת לעשות לר' הפזי דורמך פ' המורה (דף י"ד ע"א) ופוס' ב"ק (דף ג' ע"א) חסו שהכתיב מדבר בדו"ק בעד רבי כאילו רבי בעלמו אומר הדברים רחש לבי דבר טוב אומר אני חפשי לחלק לבי מה שאני רוצה לעשות כביכול עבור המלך הפלנין ית' (וזהו אכן חפשי לחלק כמו ששם נאמר לעשות לר' וזהו דקדוק ביוצר חיבת ית' לשוני סייעתא דתמידי לאחד בלשון דברים שבע"פ אני רוצה לחלק שיהי' נכתב בפז' מחר (וכנה לבי דבר טוב פ"ה רבי. חיבת לשוני ביש' יהודה הנשיא הי' רשון אומר רבי שכיטה חכמים ונס שמו הפלני' יהודה הנשיא וכן הוא נקרא כמה פעמים בשם ג"כ בשם רבי יהודה הנשיא) וע"כ נאמר במקרא

מה דלא מהני אומרני שאומרים דעמו הינא שאומר בשפת המעשה בפירוש שחשטון להיפך ואלם יס לחלק בין דבר דק' דאט דחין ששעיל מחולתו שפנה וע"כ שער אומרים דחין דאק לבו שיה לאו הוי מחילה משא"כ בדיק דב"ב אמר' להיפך דנה דמחלת בלב עבד' כיון דאין פי' שיה במחילה נמי אין ראוי למחילה שתועיל וע' סופ' ערבין (דף ה' ע"א) דה ארס וגם אין לדמות אומנות להדרי דחול' הי' דב"ק הוא אומרני בדורה טע ולכן מהני אף שאומר גם בשפת המעשה להיפך ובא"כ רק להעיר. וע"כ עירובין (דף כ"ו ע"א) לר"א הי' אחר לא מבטילנא ולרבנן הי' אחר מבטילנא חיי עשים כל המונח שיש לרדן לכאורה גם משם הי' מהני אחרים בפירוש נגד אומרני סתמית דש לחלק ופשוט ובא"כ רק להעיר:

ב"ר (ג) אומר אני. כן הי' דרשו של רבי לומר דבריו בגלגל. אומר אני פ' קדושה (דף ט' ע"ב) רבי אומר אומר אני הראשון בסקילה וסילס בחזק וע' גיטין (דף ל"ח ע"ב) רבי אומר אומר אני אף הוא טימן דמי פלגו ויאל' וס' (דף ל"ט ע"ב) אומר לפני רבי אומר נתייחסתי מפלגי שבדי כחור אחר לרן אומר אני אין לו תקנה אלא בשער וטור שם (דף ג"ב ע"א) רבי אומר אומר אני אף הוא טימן דמי פלגו ויאל' ויבט' (דף י"ז ע"א) רבי אומר אומר אני אף בערבין כן וטור שם (דף כ"ד ע"ב) רבי אומר אומר אני טימן בלג ויבט' ויבט' (דף כ' ע"ב) רבי אומר אומר אני משעה שפסק ללשאל וכתפנית להכרה וס' (דף י"ז ע"א) וכתפנית (דף כ"ב ע"ב) רבי אומר אומר אני הכנים אסורין לשנות יין לעולם ובפסחים (דף פ"ה ע"א) רבי אומר אומר אני שיה ללי אש ויב"ק (דף ק"ד ע"ב) רבי אומר אומר אני גב' כגול' ובחולין (דף כ"ד ע"ב) רבי אומר אומר אני עד שיהא כן פשמים ובכריתות (דף י"ח ע"ב) רבי אומר אומר אני כשם שחזיא חסאת טל כל אחת ואחת כי מביא אשם חלני עבדא' וטור שם וביומא (דף פ"א ע"ב) רבי אומר אומר אני חזקן משיב את הנפש ובכנה' בתרא (דף קכ"ד ע"א) רבי אומר אומר אני בטור טעל פי שנים בשכח (שכחו) ככס' לאחד מיהא חכיון) ובמנלה (דף ד' ע"ב) רבי אומר אומר אני לא ידעו עיריות מתקומן וטור שם רבי אומר אומר אני הוילן ונדחו עיריות מתקומן דיתו לזיס הכנים ובמנחות (דף י"ד ע"א) רבי אומר אומר אני שיה כס' ובעירובין (דף ג' ע"ב) רבי אומר אומר אני כל טובה שאין בה ארבע אמות טל ארבע אמות פסולת וכהנה רבות מואד גם בירושלמי ותוספתא ופאר ספר' חכמים אשפרס מחול ירכון ולא נמצא כה לשם אחר משאר החכמים וזהו על לר' הורזת והמשיג ועל זכריו כשה תוספתא פסחים פ"ה פסח מלרים נאמר ט' ולקח הוא וקטנו משא"כ בפסח דורות ר' שמעון אומר אומר אני אף בפסח דורות כן ט' מי שהיו לו עבדים שלא חלו ושפחות שלא קבלו משכבין אומר מלאטל בפסח ר' אליעזר כן יעקב אומר אומר אני בפסח מלרים הכתוב מדבר ט' ר' יוסי הגלילי אומר אומר אני שלא נאמר חזק במלרים אלא יוס' אחר בלבד ט' עב"ל התוספתא ויך דרי"ג הובא בשם פסחים (דף כ"ח ע"ב) ולא הובא שם בגלגל אומר אני ואלם בירושלמי פסחים פ"ט סוף הלכה ה' הובאה שם מיהא דרי"ג ה"ל בגלגל אומר אני כמו שאר בתוספתא וע"כ ירושלמי בינה פ"ב הי' רב אומר אומר אני אין פחות מסי' כ' ואולי גם שם ל' רבי תחת רב:

דבר הכנה פניו הלשון אומר אני שיה שגור על לשון של רבי נראה דהוא דרך פניה (פי' טובה (דף מ"ה ע"א) משתח רבי בפלה פניה כ' ובהוריות (דף י"ד ע"א) אחר רבא א"ר רבי דענוהנא הוא הי' אחר משום ר"ח ט' ובגטין (דף כ"ט ע"א) שאני מנייג' דבי רבי דכלה מנייניו מן הכן הו' מתחילין ובחוס' משום פניה שלא להראות פלגו גדול הי' טועם כן ע"ל. והוונת שאינני אומר את הדין והדבר דק' שרילין הי'ס לכחוב מליה' נגשג"ד כן הוא ג"כ מעין עלן דף הלשון אומר אני ולחמין הי' דקדושה (דף ט' ע"ב) רבי אומר

2. מרגליות הים כב: אות ז

רבי אומר אומר אני כו'. בספרי יסוד המשנה ועריכתה פרק א הערה נד כתבתי על אשר מצינו שרבי אומר אומר אני היא יען בהיותו עורך המשנה סידר דברי קודמיו וכשרצה להוסיף דעת עצמו רשם "אומר אני", והבאים אחריו כאשר שננו המשנה לא יכלו לומר "אומר אני" נקטו רבי אומר אומר אני

3. דף על הדף מסכת גיטין דף לט עמוד א

בגמ': שער העומד ליגזז כו' כגזוז דמי.

נשאל המהרי"ל דיסקין (עה"ת פ' כי תבוא) אמאי נשים נשואות הולכות עם כיסוי ראש ואילו הבתולות הולכות פרועות ראש. והשיב שהרי כיון שלכשינשאו גוזזות את שערותיהן, אם כן שער זה שלהן שעומד לגזוז כגזוז דמי, והרי השער עצמו כיסוי להן.

בשו"ת חתם סופר (חלק יו"ד סי' קצ"ה) דן בכלות שהי' נוהגות להסתפר למחרת החופה, אם כן כשטובלין לפני נישואיהם, הרי השער עומד ליקצץ, ואמאי לא הוה חציצה.

והשיב על זה דכיון שאינן עומדות ליקצץ רק למחרת, ומחוסר מעשה דבעילת מצוה, במחוסר מעשה לא אמרינן כל העומד ליגזז כגזוז דמי, וממילא לא הוה חציצה.